

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОСВІТНІХ АЛЬТЕРНАТИВ У
КРАЇНАХ ЗАХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКОГО СВІТУ
(ПОЛЬЩА, ЧЕХІЯ, СЛОВАЧЧИНА)**

У статті розглядаються педагогічні та теоретичні засади розвитку альтернативних шкіл західнослов'янських країн (Чехії, Польщі та Словаччини), аналізуються їх особливості та значення.

Ключові слова: *альтернативне навчання, класно-урочна система освіти, саморозвиток, інноваційні підходи.*

В статье рассматриваются педагогические и теоретические основы развития школ с альтернативными методиками обучения западнославянских стран (Чехии, Польши и Словакии), анализируются их особенности и значение.

Ключевые слова: *альтернативное обучение, классно-урочная система образования, саморазвитие, инновационные подходы.*

The article deals with alternative teaching methods of Western Slavonic countries (Czech Republic, Poland and Slovakia), analyzes their features and value in these countries.

Key words: *alternative education, class-task system of education, self-development, innovative approaches.*

У педагогічному словнику відомий польський учений В. Оконь вперше запровадив термін «альтернативне виховання», що тлумачиться як нові виховні процеси, нові моделі шкіл, що характеризуються інноваційністю, демократизмом, відкритістю та новизною [10, с. 2]. Учитель альтернативних освітніх закладів – це людина, яка має власне бачення та скеровує свою енергію на вдосконалення процесу викладання та навчання, презентує свої власні концепції, є новатором.

Альтернативна освіта ХХ століття зазнала безліч різноманітних змін. Наприклад, у Польщі в 1999-2000 роках налічувалася 381 початкова альтернативна школа, 445 середніх, 356 технічних та 159 вищих освітніх альтернатив.

У процесі створення, організації та функціонування альтернативних шкіл можна визначити певні критерії їх поділу:

1. Відповідно до програм навчання:
 - загальноосвітні школи;
 - професійні школи.
2. Відповідно до освітнього рівня:
 - дитячі садки;

- початкові альтернативи;
- гімназії;
- ліцеї;
- вищі альтернативні освітні заклади.

3. Відповідно до статі учнів:

- чоловічі школи;
- жіночі школи;
- коєдукаційні.

4. Відповідно до фінансування освітніх закладів:

- суспільні організації;
- товариства;
- приватні особи.

5. Відповідно до режиму навчання:

- денні школи;
- заочні школи (екстерністичні);
- вечірні школи.

Альтернативні школи характеризуються:

- авторською програмою навчання;
- елітарністю;
- організаційною еластичністю;
- кредитною системою оцінювання учнів;
- професійним викладацьким персоналом [10, с. 7-8].

Важливим елементом діяльності альтернатив є наукові дослідження, як теоретичні, так і практичні, вивчення питань подальшого розвитку альтернативного шкільництва, їх специфіки, використання інноваційних методів роботи.

Найпопулярнішими альтернативними школами країн західнослов'янського світу є так звані школи ХХІ століття, у яких навчання спрямоване на всебічний розвиток кожної дитини. Завдання такої школи – забезпечення найкращих умов навчання, створення новітньої навчальної програми, яка б пристосовувалася до потреб та можливостей кожного учня. Це стосується як державних, так і приватних шкіл. Різниця між означеними типами шкіл – у способах та умовах реалізації представлених завдань.

Отже, найважливішими ознаками дидактично-виховної діяльності шкіл ХХІ століття є:

- створення комфортної атмосфери для кожного вихованця;
- співпраця з батьками;
- реалізація програм та планів навчання, які відповідають не лише навчальним стандартам, але й очікуванням батьків та амбіціям кожної дитини.

Добре самопочуття дитини в школі є найважливішою умовою діяльності освітніх альтернатив. Доброзичливу атмосферу в закладі забезпечують саме вчителі: вони прагнуть, щоб процес навчання був цікавим та здійснювався відповідно до умов розвитку їх вихованців. Невелика кількість учнів у класі (до 16 вихованців) дає можливість упровадження педагогічних інновацій та

реалізації індивідуального підходу до кожного школяра. Учитель робить усе можливе задля мотивування учнів до навчального процесу, а вихованці, в свою чергу, відчують його підтримку і взаємодопомогу. Процес навчання стимулює інтелектуальну активність учнів та формує креативність.

Школи XXI століття співпрацюють із батьками своїх вихованців та дирекцією інших шкіл у питаннях, пов'язаних із наукою та вихованням. Батьки беруть активну участь у зборах, різноманітних екскурсіях та шкільних урочистостях. Формуванню родинної атмосфери сприяє святкування релігійних свят, наприклад, перед Різдвом в останній день навчання кожен учень приносить будь-яку страву чи елемент святкового декорування. Усі разом сідають за стіл, смакують страви, співають колядки, оглядають фотографії, хроніки, альбоми, відправляють батькам листівки із привітанням. Таким чином забезпечується зв'язок між учнями, викладачами та батьками.

Важлива увага приділяється також розробці та вдосконаленню навчальних планів та програм. Більше годин виділяється на предмети, що вважаються важливими в процесі навчання, наприклад, вивчення іноземних мов, математики. Із першого класу в цих школах упроваджується вивчення англійської мови (4 години в тиждень), із четвертого – вивчення французької та німецької, залежно від вибору учня. Крім того, із четвертого класу розпочинається поділ на мовні групи.

Значне місце серед освітніх альтернатив належить фізичному загартуванню кожного виховання. Крім традиційних двох годин фізичної культури у всіх школах XXI століття запроваджені заняття з плавання, ритміки, корекційної гімнастики, а в початковій школі – ще й танці. Проводяться також цікаві позалекційні (факультативні) заняття, мета яких – зацікавити учнів, розвинути їх творчі таланти та здібності, зокрема завдяки впровадженню вокально-інструментальних, театральних, інформаційних та інших гуртків [9, с. 13]. Кожна школа XXI століття повинна виконувати три основні функції: навчальну, виховну, опікунську.

Виходячи з вищезазначеного, метою школи XXI століття є всебічний розвиток дітей. Альтернативні школи, за твердженням польського педагога В. Сліверського, це такі освітні інституції, яка готують учнів за інноваційними освітніми методами та проектами; це – вільні школи на зразок Вальдорфських шкіл чи шкіл за педагогічними системами відомих педагогів-новаторів Монтесорі та Фрейнета [5, с. 12-15].

Серед освітніх альтернатив варто відзначити:

- суспільні школи;
- приватні школи;
- школи-товариства;
- школи, засновниками яких є різноманітні фундації;
- комунальні (гмінні) школи;
- платні "школи танцю", комп'ютерні, мовні, поліграфічні освітні заклади.

Таким чином, альтернативні школи – це освітні заклади, які характеризуються індивідуальними освітніми проектами, інноваційними навчальними програмами та альтернативними концепціями. Багато таких шкіл

створюються приватними особами чи організаціями, а також церквами та костелами. Значну увагу освітнім альтернативам на сьогоднішній день приділяють такі науково-освітні періодичні видання країн західнослов'янського світу, як "Освіта та діалог" (Польща), "Нова школа"(Словаччина), "Життя альтернативних шкіл" (Чехія), "Педагогічний рух" (Польща), котрі видаються в цих країнах ще з 2000 року. Відповідно до інформації Міністерства науки та освіти Польщі щодо роботи альтернативних шкіл, варто зазначити, що в 1992-1993 навчальному році функціонувало 675 альтернативних шкіл, у 1993-1994 – 1025, 1994-1995 – 1300, у 1995-1996 – 1601.

Отже, на сьогоднішній день розвиток альтернативного шкільництва в західнослов'янських країнах проходить дуже динамічно і кожна освітня альтернатива має свій індивідуальний характер. Навчальні програми таких шкіл характеризуються своєю оригінальністю й відзначаються авторським характером. Це перші школи, що зламали монополію державної освіти і відкрили дорогу до освітніх інновацій та експериментів. Важливу роль у роботі освітніх альтернатив відіграють молоді учителі – ентузіасти своєї справи, сучасні, відкриті до критики, які цінують думку кожного свого вихованця. Значний вплив на роботу таких шкіл мають також батьки, яким згідно зі статутом шкіл надаються широкі можливості впливу на роботу та подальший розвиток освітніх альтернатив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Д'юї Дж. Демократія і освіта / Дж. Д'юї. – Львів : Літопис, 2003. – 294 с.
2. Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття / В. Кравець. – Тернопіль, 1996. – 350 с.
3. Figiel M. Szkoły autorskie w Polsce. Realizacje edukacyjnych utopii / M. Figiel. – Krakow, 2001. – 304 s.
4. Hrubiskova H. Rozvoj alternativneho skolstva v SR / H. Hrubiskova. – Bratislava, 1998. – 86 s.
5. Jalmuzny T. Szkolnictwo niepubliczne w Polsce i w Europie w xx wieku / T. Jalmuzny, W. Lezanska. – Lodz, 2002. – 368 s.
6. Korczak J. Jak kochac dziecko? Wydawnictwo Jacek Santorski / J. Korczak. – Warszawa, 1998. – 256 s.
7. Kwiecinski Z. Szkoła alternatywna. O uspołecznieniu szkoły. Głos w dyskusji, «Przegląd Oświatowy» / Z. Kwiecinski. – Krakow, 1990. – № 4. – 64 s.
8. Manelski D. Model struktury sytuacji dla samorozwoju, ASSA / D. Manelski. – 1993. – 280 s.
9. Petlak E. Inovacia vychovno-vzdelavacieho procesu. Slovenska pedagogika / E. Petlak. – 1999. – № 2. – С.1-2. – 190 s.
10. Prucha J. Alternativni skoly a inovace vevzdelavani. Treti, aktualizovane vydani / J. Prucha. – Praha, 2012. – 192 s.

Дата надходження до редакції: 03.07.2014 р.